

[Faint, illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

DISPUTATIO ETHICA
DE
SUMMO HOMI-
NIS BONO PRA-
CTICO

Auspiciis

Bonorum omnium Fontis uberrimi

D. O. M.

ET

Præsidio

M. ANDREÆ KESLERI,

Coburgô Franci, Facultatis Philosophicæ
in Almâ Leucorea Adjuncti,

Publicæ & placidæ disquisitioni subjecta

A

MELCHIORE DURRIO, TORGENSI
Misnico, Alumno Electorali.

*Habenda ad diem 21. Junii, horis à 7. matutinis, in Audi-
torio Philosophorum.*

VVITTEBERGÆ

Typis JOBI VVILHELMI FINCELII.

ANNO M. DC. XXIÏ.

VIRIS

*Amplissimis, Consultissimis, Prudentiâ, Virtute,
auctoritate, multarumq; rerum usu
eminentissimis*

Dnis **CONSULIBUS**

Et reliquis inclutæ Reipubl. patriæ, quæ est **TORGAE,**
SENATORIBUS meritissimis.

NEC NON

VIRO

Consultissimo ac Clarissimo

Dn. **CHRISTOPHORO DINCKLERO,**

Reipublicæ Prettinensis florentissimæ **SCRIBÆ** primario.

UT ET

VIRO

Eximio ac Experientissimo

Dn. **ANDREÆ SCHRÖTERO,** Civi ac

Mercatori apud Torgenses primario.

Dnis Favitoribus, Promotoribus, Affini, Musarum-
que mearum Mecœnatibus, & respectivè Nutritoribus sum-
mo observantiæ studio prosequendis,

*Disquisitionem hanc ἠθικὴν
in grati animi σύμβολον
& debitæ observantiæ τεκμήριον*

Dedicat & offert

Melchior Durrius Torgensis

Autor & Respondens.

σὺν Θεῷ.

I.

Ἡ ἀρχὴ τῶν πρακτῶν τὸ ἕνεκα τὰ πρακτῶν, id est, *Principium in rebus gerendis est ipse finis, cuius gratia suscipiuntur actiones*, ait Philosophus, lib. 6. Nicom. cap. 5. Sicut enim in scientia Θεωρητικῇ ante omnia *subjectum* præsupponendum est, ideò, quòd sit instar βάσεως ac fundamenti reliquorum omnium in scientia illa pertractandorum; Negato verò vel ignorato *subjecto*, negantur itidem & ignorantur singula à *subjecto* dependentia: Ita quoque in disciplina *πρακτικῇ* prima cura esse debet de *vero fine* actionum suscipiendarum, quis, & qualis ille sit, eò, quòd fine negato vel ignorato, nullum medium pro fine illo acquirendo vel cognosci vel comparari possit.

II.

Dari autem finem certum & ultimum actionum quarumlibet, non tantum humanarum, sed & cuiuslibet speciei & Individui, qui inficiatur, vel ipsam Solis in meridie lucem negasse putabitur, & superius allegata Philosophi autoritas satis manifestè evincit; qui etiam lib. 1. de partib. animal. c. 5. expresse dicit: *In natura operibus nihil temerè viceq; fortuità committi; Sed alicujus gratià omnia agi.* Et lib. 1. de generat. animal. c. 1. inquit: *ἡ φύσις ἀεὶ ζητεῖ τέλος*: Cui calculum adponit canon iste usitatissimus: *Deum & Naturam, Artifices quippe sapientissimos, nihil unquam fecisse facere & facturos esse frustra.* Insuper creaturas quaslibet ad certum finem propendere, cunctasque operationes suas ad metam certam dirigere, quotidiana satis superque attestatur experientia.

III.

Dum autem hæc dicimus, non eo modo intellecta volumus, ac si unus idemque finis, unaq; & eadem meta cuiuslibet rei, sive animatæ sive inanimatæ; sive rationali sive irrationali, sit præfixa, ad quam singulæ uno impetu ferantur, & actiones suas diversissimas dirigant; Sed statuimus potius, pro *diversitate rerum* diversos quoque indigitari fines, lib. 1. Nicom. c. 1.

A 2

quòd;

quoque creatura sit præstantior; eò quoque finis advertatur excellentior.

IV.

Sic in rebus naturalibus, (intellige oppositas rebus animatis, & cum cognitione agentibus) apparere, conferentia quædam fieri ad finem, juxta Philosophum l. 2. Phys. c. 8. testis est ordo ille pulcherrimus, & varia actionum naturalium vicissitudines, certæq; leges, à quibus nunquam recedunt. Agunt siquidem uno & eodem modo, proq; incolumitate sua summo studio contendunt; Unde quum sibi conscia sint interitus, cui singularia sunt ob-
Scalig. ex noxia, in specie eternitatem quandam consequi nituntur, & magis
ercit. 9. pro universi quam suæ ipsius integritate sunt sollicita, quia noscunt
ex universi corruptione majus malum secuturum esse, ut eruditè
docet Excellent. Dn. M. Jacobus Martini, in partit. Metaph. l.
1. sect. 12. quæst. 7. pag. 565, 566. Sic lapis suo motu semper agit
deorsum; Ignis semper urit & calefacit; aqua semper mada-
facit; terra semper producit herbas; aer attractus semper con-
servat vitam animalium; quod sanè ex abrupto & fortuito
tantum, (uti Anaxagoræ & Epicuro visum fuit) & non potius
necessariò ad convenientem ipsius universi compositionem
Arist. l. 2. ac gubernationem ita evenire ac fieri, quis est sanæ mentis?
Phys. c. 8. compos, qui dicere audeat?

V.

Ne verò Lectori scrupulus injiciatur, quando dicimus, *res naturales circa finem occupatas esse, agere, pro incolumitate sua pugnare, &c.* quasi beneficio alicujus sensus ita agerent, reponimus hoc, nempe, actiones illas ita præcisè non egredi ab ipsis naturalibus agentibus, nec agentia hæc cognoscere suum finem, quæ videtur aliàs esse conditio necessaria agendi propter finem; Sed ut simul pendent ab agente illo supremo, quod in omnibus & per omnia operatur, in quo omne vivit & movetur, Act. 17. v. 28. & consequenter illis causalitatem finis sui perfectam & simplicem non tribuimus; Sed potius inclinamus ad aliam superiorem causam, vel primam substantiam, de qua Philosophus l. 12. Metaph. c. 8. res omnes in actionibus suis dirigentem, quæ est divina providentia, omnia justo & legitimo

legitimo modo inter se connectens, ordinans & subordinans,
legibusque tanquam singularibus terminis circumscribens,
ultra quas agere nec possint nec debeant. Ps. 148. v. 6.

VI.

Objicis: Naturam sapiusculè finem intentum non asse-
qui, quando non exigua ἀμαρτήματα Naturæ, uti à Philoso-
pho l. 2. Phys. c. 8. & Scaligero Exercit. 303. dist. 4. dicuntur, no-
bis obveniunt, monstraque informia, de quibus in specie
Philosophus agit l. 4. de generat. animal. c. 3. & 4. producantur:
Sed respondemus, hoc tantum fieri per accidens, interveni-
ente quodam tum impedimento singulari, Naturam à propo-
sito aberrare faciente; unde etiam monstra à Magiro l. 1. Phy-
siol. cap. 3. th. 16. pag. 50 dicuntur, non quòd sint opera Naturæ
per se, neque Naturam eo fine agere, ut monstra producat;
sed ea esse ἀμαρτήματα Naturæ impedita: tum obstante illà
Causà superiore; siquidem ista constituit ordinem istum, &
pro libertate quoque immutare iterum facilimè potest. Nam
ut habent sermone triti versiculi Philippei

Non D.E.U.S. est Numen Parcarum carcere clausum,

Quale putabatur Stoicus esse Deus.

Ille potest Solis currus inhibere volantes;

Ille velut scopulos flumina stare facit.

Quando verò Scaliger exercit. 303. dist. 4. *formicas, pedi-
culos, cimices, pulices & culices* nominat Peccata Naturæ, tunc
id tantum, ut ipsemet fatetur, per jocum facit, alias enim &
illa quoque animalcula, licet ratione externæ formæ & usus
videantur & appareant despectissima, creaturæ Dei sunt, ad
certum aliquem, eumque longè utilissimum finem conditæ;
nil enim noxii à Deo creatum esse, asserit Sapia, cap. 1. v. 14.

VII.

Paulò liberior discursus se offert de brutis animantibus,
quòd agant propter finem; utpote in quibus apertior emicat
ratio, quam in agentibus naturalibus. Deprehendimus enim
illas naturali instinctu à bono sibi conveniente allici, & quam-
vis non cognoscant formaliter suum finem, neque media

A. 3.

ad.

ad finem ducentia ; (non enim unum cum altero conferunt, nec cum deliberatione agunt) naturali tamen instinctu & ductu appetunt sibi convenientem. Perfecta verò causalitas, cujus ope finis ille, quem intendebant, in actum deducitur, causæ primæ ac superiori unicè accepta ferenda est. Vel dicimus, bruta quidem suâ naturâ agere & occupata esse circa finem ; Non tamen seipsa intelligere, aut, quod pertractant, opus suum, siquidem non habent finem sui arbitrii, quasi à se regantur, (quæ enim naturaliter agunt, ea finem sui arbitrii non habent, quippe quum iis nullum sit arbitrium) & hinc necessarium esse, à superiori aliqua & rationali causa actiones illas dirigi, de qua egimus supra th. 5.

VIII.

Hæc verò directio in talem nonnunquam homines protrahere solet admirationem, ut etiam non pauci brutis non ultimam rationis particulam inditam esse proclamare non dubitaverint. Videatur hæc de re Aristoteles, l. 8. Hist. Animal. c. 1. & l. 9. Hist. Animal. cap. 7. unde etiam quasdam animantes in specie nominat *ingeniosas, & quæ disciplina possint esse participes*, lib. 1. Hist. An. c. 1.

IX.

Ita quis non admiratur canis Ulyssis fidelitatem ? Elephantorum prudentiam ? Formicarum solertiam ? Gruum in servando ordine discretionem ? Rempublicam apum, Virg. l. 1. Aeneid. & earundem imperium, l. 3. de generat. animal. c. 10 ? Imò quod mirabilius : quis non admiratur ciconiarum migrationes ? Crocodili lachrymas ? Polypum saxi se applicantem ? & id genus alia, quorum magnum catalogum recenset Aristoteles, l. 9. Hist. Animal. cap. 6. quæ certè omnia mirum in modum, & vix abs usu rationis, cognitioneque modi, propter finem quendam agere creduntur.

X.

Sed nodus hic solvi poterit negotio facilimo, si advertatur tantum hoc, bruta nempe agere non cum deliberatione de mediis ad finem propositum perveniendi ; sed illis oblati
pro

pro suis affectibus & appetitu, (quem etiam in bruta cadere
asseritur l. i. Mag. Moral. cap. 18.) uno & eodem modo, & cum
impetu; licet etiam nonnunquam maximum detrimentum
exinde illis eveniat, uti, asserente Philosopho, l. 9. Hist. Ani-
mal. cap. 49.

XI.

Unde brevibus dicimus: Brutis formaliter non innotef-
cere rationem finis & mediorum, ob defectum προαιρέσεως &
consultationis, l. i. de Anim. generat. c. 5. imò nec in ipso fine
cognoscere rationem propriam convenientiæ mediæ cum
fine; (*neque enim bruta dicuntur velle, sed tantum instigari*, ait
Scaliger, exer. 307. dist. 4.) Sed quicquid iis obveniat, id tan-
tum per phantasiæ actum quendam (l. i. Metaph. cap. i.) ex ne-
cessitate naturali, vel potiusensione repentinâ, uti Sca-
liger exer. 286. dist. 2. loquitur, promanantem, obvenire: quâ
phantasiâ positâ, tùm demum hoc vel illud sibi esse vitandum,
prosequendum & appetendum censent, & cum impetu ap-
petunt, quamvis non valeant rationem convenientiæ discer-
nere. Videatur Sebastianus Foxius, l. 5. Nat. Phil. c. 17. pag.
538. sequu.

XII.

Inter omnia verò divina πλάσματα, sive sint ὄντα, & ef-
se nudum tantum habentia; sive ζῶντα, & viventia; princi-
pem locum obtinet creatura illa nobilissima, HOMO, Py-
thagoræ ob id μέτρον ἀπάντων, Platoni θαῦμα θαυμάτων, Pli-
nio mundi epitome, & nature delicia, Aristoteli animalium opti-
mum, l. 6. Nicom. cap. 7. ἔχων φύσιν ἀποτελεσμένην, l. 9. Hist.
Animal. cap. i. omnium animalium prudentissimum, l. 2. de gene-
rat. an. c. 6. & l. 4. de part. an. cap. 10. Ovidio animal sanctum, me-
morante Scaligero, exer. 254. Scaligero ipso animalium prin-
ceps, exerc. 250. dist. i. & miraculum nature, exer. 287. dictitata.
Quæ sanè creatura quò est præstantior & excellentior præ cæ-
teris; eò etiam præstantiorem & excellentiorem sibi propo-
situm habet finem.

XIII.

XIII.

Dari autem humanarum actionum finem aliquem ultimum, dubium videri cuidam vix arbitror: siquidem si veritati manifestæ fides deneganda, id confirmant hæcenus dicta, ex quibus confirmationis ergo tale necesse poterit argumentum: *Si operationibus tum rerum naturalium; tum brutorum animalium est certus aliquis finis, (conservatio nempe sui ipsius) quæ tamē non operantur, nisi partim absque ratione & discursu, ex solo tantum natura suæ impulsu & directione causæ superioris; Utique multò magis homini, cuius quidem sentiendi vita cum brutis communis, activa autem non item, l. 1. Nicom. c. 6. actionibus suis cum ratione institutis, & ex libero arbitrio promanantibus, erit assignandus aliquis finis, propter quem actiones illæ suscipiantur.* Nam homo suarum actionum principium est, referente Philosopho, l. 3. Nicom. c. 3. & lib. 6. Nicom. c. 13. Thoma, 1. 2. q. 2. siquidē illi est προαίρεσις, quæ dicitur ἐκείσιον προβεβληµένον
Con sula- l. 3. Nic. c. 2. & βέλησις, quæ τῷ ἀγαθῷ, ἢ φαινοµένῳ ἀγαθῷ μετὰ
tur Aug. λόγῳ ὁρεξις, ut ita pro arbitrii sui libertate nullâ superioris cau-
Confessio, sæ directione indigeat, præterquam in actionibus bonis, ad
art. 18. quas per naturam ineptus est, 2. Cor. 3. v. 5. & ad illas manu-
Form. Cō ctione Spiritus divini maximè opus habet. Unde etiam,
cord. p. 14 si boni quid effecerimus, non nobis sed DEO adscribendū, cen-
Apol. Cō set Bias Philosophus. Atqui prius est verum; Ergo & posterius.
fes. Aug.

XIV.

p. 218. & II. Adstipulatur tum autoritas Philosophi, in principio
 Keckerm. l. 1. Nicom. ca. 1. ita rationantis: *ἡ ἀσά τεχνη, καὶ πᾶσα μέθοδος,*
 l. 1. Syst. *ὁμοίως δὲ πράξις τε καὶ προαίρεσις ἀγαθοῦ ἵκνως ἐφείαθη ἰδοκῆ.*
 Ethici, c. Et l. 7. Eudem. c. 14. *Φύσει ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν βαδίζοι ἂν πᾶν.* Et l. 1.
 1 pag. 80. Polit. c. 1. *ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττεισι πάντες.* Et l. 3. Polit.
 cap. 12. *ἐν πᾶσι μὲν ταῖς ἐπισημαῖς ἔτεχναις ἀγαθὸν τὸ τέλος.*
 Unde tale formari poterit argumentum: *Quicquid bonum ex-*
detit, id ad finem aliquem necessariò respicit. Sed res humana bo-
num expetunt. Ergo, Res humana ad aliquem finem respiciunt,
& consequenter erit finis ultimus. Hoc namque negato, ne-
gatur & bonum. Finis enim & bonum suat inter se ἀντίθετα,
 & inter

& inter se possunt converti. Bonum enim habet rationem finis, quatenus terminat & quiescere facit appetitum, quando bonum illud est consecutus. Eodem modo & finis habet rationem boni. Imò *naturâ semper bonus est*, l. 2. Eudem. cap. 10. & Scal. exer. 254. Si modo sit verus & legitimus finis, aliàs enim nec verum, sed apparens bonum: tum Scaligeri, qui ait Exer. 102. dist. 6. *Animam moveri ad beatitudinem ab intimo principio, quod summi boni appetat fruitionem. Sit enim principium nostrum primi particeps principii & ultimi finis.*

XV.

III. Exigit hoc ipsum *triplex ille actionum humanarum finis*, quorum *primus & principalis est*, propter quem homo conditus est, *Gloria Dei*, ad quam omnes nostræ actiones dirigendæ, 1. Cor. 10. v. 31. & Col. 3. v. 17. Et Christus ait Matt. 5. v. 16. *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, & glorificetur Pater vester qui in cælis est.* Alter est *communis & politicus*, quando omnia referuntur ad commoditatem publicam, & ad conservandam societatem civilem. *Tertius est privatus & domesticus*, pertinens ad benè constituendam familiam, cujus major & potior cura habenda, quàm rei familiaris, juxta Aristotelem, 1. Polit. c. ult. Ad horum ergo finium alterum non possunt non actiones humanæ dirigi & tendere. Unde vel lippis notum esse poterit, dari aliquem finem actionum humanarum ultimum.

XVI.

IV. Ex abundanti evincit hoc ipse rationis humanæ discursus. *Finis in omni consultatione & actione habet rationem principii*, quatenus nimirum finis est prima causa, animum agentis incitans ad suscipiendam actionem, ut expressè docet Philosophus, lib. 3. Nicom. cap. 3. & lib. 6. cap. 5. neque consultatio & deliberatio fit de fine, quia finis actionum est principium & fundamentum, lib. 2. Eudem. cap. 10. Sed tantùm de mediis ad finem istum perducentibus; alioquin enim etiam finis vocaretur in dubium, & ipsa consultatio nil haberet certi ad quod respiceret, & in quo acquiesceret: Unde etiam à fine

B

omnis

omnis deliberatio & actio æsti mari solet vel bona vel mala. Sicut ergo iter ingressurus certam metū sibi propositā habet, ad quam iter suum unicè dirigit, & de commodis mediis eò perveniendi deliberat, ne forsā errabundus hinc inde circumvagari, & à proposita meta aberrare necessum habeat: Sic in omni vita & actione finem certum animo prospici oportet, ad quem postmodum omnia consilia & instituta nostra referantur. Unde etiam olim in Scholarum vestibulis appingebatur DIC, QUARE HIC. Et

Quicquid agis, prudenter agas, & respice finem.

XVII.

Stultissimum proinde foret agere frustrā & sine fine: Et nisi aliquis finis esset, in quo appetitus quasi terminaretur & acquiesceret; tunc progredieretur in infinitum, semper unum bonum propter aliud expetendo; & sic redderetur vanus ac irritus, l. i. Nicom. cap. i. quia nil haberet, in quo acquiesceret: ἀδύνατον δὲ εἰς ἄτα εἶναι, lib. 2. Metaph. c. 2. & *infinitum actu esse non posse*, testatur Philosophus l. iii. Metaph. c. 9. Hinc *Natura vitare solet illud*, l. i. de gener. anim. c. i. & *abhorret*, Scalig. exer. 13. Quia enim infinitum *ignotum est*, lib. 2. Metaph. c. 2. & lib. i. Phys. c. 4. ignoti autem nulla cupido datur, & sanè *Natura circa finem agibilibus, Bonum, occupata est*, lib. i. Eudem. c. 7. *cujus gratiā omnia agunt omnes*, lib. i. Polit. cap. i. utique non mirum est, naturam infinitum ut hostem suum averfari & fugere. Infinitum verò est, *vel quod impossibile est pertransire, eò quòd non sit aptum permeari; aut quòd transitum habet inconsumabilem, aut quòd vix, aut quòd naturā aptum est habere, nequam tamen transitum aut finem habet*, lib. ii. Metaph. c. 9.

XVIII.

Tandem quoque frustrā conditus fuisset homo: ὁ Θεὸς δὲ καὶ ἡ Φύσις ἔδεν μάτην ποιεῖσιν, ait Philosophus l. i. de Cœlo, ca. 4. & l. i. Polit. c. 8. Scal. exerc. 77. dist. 5. utique ergo & huic suo plasmati Deus finem ultimum proposuit.

XIX.

Perstat ergo, & invictissimæ est veritatis sententia nostra,
finem.

*finem quippe actionibus humanis certum & ultimum esse propo-
situm.*

XX.

Sed regeris; tot esse peculiares fines, quot sint actiones hominum; & sæpe nonnullos expeti propter alios, l. i. Nicom. cap. 7. & exinde vix posse sciri, in tanta copia & varietate actionum & earundem finium quæ via regia, & quisnam sit & esse debeat finis principalis & determinatus: Necessè ergo esse, ut vel tollatur ista finium numerositas, aliàs enim canonis istius usitati, *Unius rei unicum esse finem*, infringeretur veritas?

XXI.

Sed respondemus: *Finem ultimum non tollere subordinatos & intermedios, sed eos potius ponere*, Donalds. l. i. Syn. Eth. cap. 2. p. 17. Loquitur canon iste de fine principali, in re quapiam principaliter residente; subordinatos verò & intermedios, quippe ad finem illum perducentes, non excludente. *Principalis* autem finis dicitur ille, *à quo quis primum movetur*, l. 4. Metaph. cap. 1. & ad quem tendunt opera omnia. *Subordinati* verò dicuntur, *qui ad principalem illum tendunt, & ad consecutionem illius sunt maxime necessarii*. Unde optimè fieri potest, ut plures fines sint intelligenti ab intellectu; non tamen eodem modo. E. G. Medicus intendit primò quidem ægri sanitatem; deinde medicamentum propter sanitatem: Ita multi sæpe sunt subordinati fines ad unum aliquem principalem. Ubi tamen sciendum: *Principalem finem nunquam queri; nunquam in deliberationem cadere, utputà qui nunquam proponatur ignotus*; l. 3. Nic. c. 3. ea verò, quæ ad hunc finem consequendum faciunt, consultationem necessariò requiri. Ita studiosus novit finem suum ultimum, eruditionem, quærit verò & anxius est de mediis, ad finem illum perducentibus, de quibus omnis illi est deliberatio, omnis consultatio.

XXII.

Circa indagacionem verò finis ultimi actionum humanarum notetur; 1. *Fines alios esse theoreticos, alios practicos. Illos versari duntaxat in contemplatione & meditatione nuda;*

B 2

Hos

Hos verò in operationum effectibus. 2. *Fines quosdam esse ultimos; quosdam intermedios vel subordinatos.* Illi totam susce-
ptam actionē dirigunt & moderantur, & quando ad illos per-
ventum est, acquiescimus; hi verò medium solummodò ad il-
lam perveniendi monstrant & ostendunt. His 3. accedat,
ut attendatur, cujusnam horum sit major utilitas; Ubi mox
deprehenditur, τὰ ἔργα vel opera ipsa ἀεὶ καὶ σχετικῶς & relatè *præstan-*
tiora esse ipsis ἐνεργείαις vel operationibus, lib. 1. Nic. c. 1. præfer-
tim in iis artibus, ubi operationes propter opera suscipiun-
tur, uti fieri solet in disciplinis Practicis; Ethica, Politica &
Oeconomica. Deinde, *ultimos fines semper præferendos esse in-*
termediis; illi enim propter se; hi autem propter alios expetun-
tur. Sic eruditio in summo gradu excellentior est quovis me-
dio ad illam perducente.

XXIII.

Atque hæc de finis ultimi cognitione & investigatione
in genere prælibasse sufficiat. Restat nunc, ut, ne extra oleas
nimium vagari videamur, in specie videamus, *quisnam sit, &*
quo nomine veniat finis ille ultimus practicus.

XXIV.

Hic ergo dicitur à Philosopho l. 1. Nic. c. 4. & Scal. exer. 254.
Summum bonum, vel beatitudo civilis, & definitur l. 1. Nic.
c. 7. ita: *εὐδαιμονία ἐστὶν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς λογικῆς, καὶ ἀρε-*
τὴν τὴν ἀρίστην καὶ τελειοτάτην, ἐν βίῳ τελείῳ. i. e. *Beatitudo est o-*
peratio animæ rationalis secundum virtutem optimam & perfe-
ctissimam in vita perfecta.

XXV.

Quæ definitio ut rectè intelligatur, notandum i. *Defini-*
tum, quod est *εὐδαιμονία, Beatitudo, vel Summum Bonum.* Ubi,
ne æquivocationum tricis implicati hæreamus, accuratè no-
tandum, per Summum Bonum hîc non notari *Bonum Theo-*
logicum, quod Deus, qui solus bonus, Matth. 19. v. 17. nec Vi-
tam æternam, finem fidei nostræ, 1. Pet. 1. v. 9. in cognitione Dei
consistentem, Joh. 17. v. 3. de quo Philosophorum scripta nihil
habent, quin & ipsis de futura vita nequicquam cognitum fu-
isse,

isse, testatur Magirus, lib. i. in Eth. Nicom. cap. i. Sed *Bonum Philosophicum & civile*, quod est hujus vitæ, & hominem politicè & civiliter, non habito respectu ad cœlestem beatitudinem, beatum reddens. Nec etiam quæstionem hîc esse de bono, ab hac vel illa actione speciatim intento; sed de generali sive communi. Nec de bono *Φαυομένα*, sed *ἀληθινῶ*; nec de bono *θεωρητικῶ* & in sola contemplatione, & facultatis *γνωστικῆς*; sed de bono *πρακτικῶ*, & in actione, facultatisque *ορεκτικῆς* perfectione, consistente, quod sanè per virtutum moralium exercitium Ethicus sibi comparare potest, vel cujus causa efficiens est virtus, quæ bonum hoc parit, & partum velut benigna nutrix fovet & tuetur. Donalds. lib. i. Syn. Eth. cap. 2. pag. 8.

XXVI.

II. *Genus*, quod est *ἐνέργεια* vel *operatio*. Neque enim sufficit virtutem cognovisse; sed ut eam habeamus utamurque, nitendum, ait Philosophus, lib. 10. Nicom. cap. 9. *Beatitudo* namque est *perfectio hominis*. Quare in quacunque re præcipuè consistit & videre est hominis perfectio & bonum, in ea est sita beatitudo. Atqui in operatione & opere hominis præcipuè consistit & cernitur ejus perfectio: Non enim homo ad ignaviam & otium; sed certas functiones conditus est. Ergo in operatione consistit hominis beatitudo, & consequenter illa erit quædam hominis operatio. Minorem probo: In tantum enim res dicitur perfecta, in quantum est in actu. Sicut ergo opus vulgò commendare solet artificem, & cujusque rei perfectio ex opere ejus & actione æstimatur; l. 7. Nic. c. 7. Parè ratione hominis etiam & perfectio & beatitudo cernitur ex ejus propria operatione, *ἡ γὰρ ἐν κτήσει, ἀλλὰ χρήσει ἀρετῆς ἐστὶν ἡ εὐδαιμονία* lib. 1. Nic. cap. 8. unde in operatione animæ consistere optimum bonum, expressè fatetur Philosophus, l. 2. Eud. cap. 1.

XXVII.

Nulli ergo hoc in negotio moramur Democritum, *Beatitudinem ἐν εὐθυμίᾳ* vel *animi tranquillitate ponentem,*

B 3

cujus

cujus meminit Philosophus lib. 10. Nic. cap. 7. *Et vitam contem-
plativam, quam Deos quoque agere, asseritur lib. 10. Nic. c. 8. pra-
ctica praferentem, hanc enim plenam & refertam esse molestiis
& laboribus; Illam verò ab istis negotiis omninò vacuam &
liberam esse. Sed quia nostri non est instituti agere de bono
θεωρητικῶν, sed pratico; hinc meritò sententiam hanc, sano sen-
su acceptam non culpandam, explodimus, & nihili ducimus,
praesertim quum teste Scaligero exer. 76. dist. 1. anima, quae circa
bonum suum occupata est, non fatigetur, sed tantum corpus.*

XXVIII.

Nec obstat canon iste: *Effectum non esse praestantiorem
suà causa, l. 1. Poster. c. 2. & 10.* Operationem verò esse effectum
virtutis. Nam potest esse praestantior in certo ordine & re-
spectu, quàm nimirum rationem causae induit: Quae enim inter
se pugnant absolute sumta, illa optimè consentiunt diverso
respectu considerata. Hinc dicimus: Virtutem causam
beatitudinis esse, & hoc modo eadem praestantiorem. Rursus
autem beatitudinem etiam causam virtutis esse posse, & hoc
modo iis praepollere. Videatur Dithmarus, l. 1. Eth. exercit. 1.
quaest. 2. pag. 25.

XXIX.

Seneca de Vita beata, cap. 4. cum Stoicis *habitu virtutis*
genus summi boni constituit, quando l. d. ait: *Summum bonum
in judicio est, & habitu optima mentis.* Cui tamen ex rei veritate
in os contradicit Philosophus, lib. 1. Nic. cap. 8. & alibi dicens;
εὐδαιμονία ἢ ἐν κτήσει, ἀλλὰ χεῖρησι ἀρετῆς ἢ ἐν ἔξει, ἀλλὰ ἐνεργεία ἐστὶ. Et fanè Summum bonum est finis ultimus, in quo
terminatur appetitus & operatio agentis: In solo verò virtu-
tis habitu non acquiescit vir bonus, sed eum refert ad actio-
nē. Hac enim ratione & dormientes & mentis impotes dici
possent beati, quod absurdum. Κεϰκερ. Curs. Philo. disp. 1. pro. 1.

XXX.

Socrates aliud genus, *cognitionem* nempè *virtutis* posuit;
sed quum ab Aristotele ipso lib. 1. Eud. cap. 5. refutetur solidissi-
mè, actum agere hac in parte operæ pretium non ducimus.

XXXI.

XXXI.

III. *Differentia, quæ triplex. Prima* refertur ad *causam effici-*
cientem, à qua illa operatio potissimum ortum suum trahit.
 Non enim dicitur ἐνεργεια σώματος, quæ etiam in bruta cade-
 re potest: *Ut enim τὸ vivere homini commune*; lib. I. Nicom. cap. 6.
Ita quoque τὸ operari; sed ψυχῆς vel animæ, & quidem λογικῆς
 seu rationalis. Et quamvis beatitudo neque ad solum corpus,
 neque ad solam animam, sed ad totum hominem spectare vi-
 deatur; Interim tamen quia primario ab anima dependet, hu-
 jusque respectu homini attribuitur, hinc fit, ut rectè non cor-
 poris, sed animæ attribuatur operationibus. *A potiori enim sit*
denominatio. Nec enim hîc de *subjecto*, sed unice de *principio*
operationis illius solliciti sumus.

XXXII.

Insuper quoque neque locum habet in operationibus
Anima irrationalis, promanantibus *partim* ab anima vegetati-
 va, cujus tres functiones, *Nutrix, Auētrix, Procreatrix*, lib. 2. de
 Anima, cap. 4. quæ operationes non solum homini, sed & plantis
 & stirpibus sunt communes: *partim* à sensitiva, cujus *duo* fa-
 cultatum principia; *Vis apprehensiva & Vis motiva.* *Illæ* con-
 tinent sensus *tum externos, Visum, Auditum, Olfactum, Gustum,*
Tactum, l. 3. de Anima c. 1. videatur quoque Sebast. Foxius, l. 5.
 de Nat. Philo. c. 8. seqq. p. 459. seqq. *tum internos, sensum commu-*
nem, à Philosopho l. 1. de Anima. c. 3. centrum circuli vocita-
 tum, quia in eo omnes sensus exteriores eorumque objecta
 conveniant, ibique perfecta & completa sit operatio sensitivæ
 potentia, Magirus, lib. 6. Physiol. cap. 12. pag. 571. *Phantasiam &*
Memoriam, de quibus fusè tractat Scaliger Exerc. 307. dist. 27.
 & Magirus l. d. Et Sebast. Foxius, lib. 5. Nat. Philo. cap. 14. seqq.
 pag. 503. seqq. *Hæc motus tum internos, tum externos* in cor-
 pore excitat. lib. 3. de Anim. cap. 9. Estque *gemina* facultatis:
Vel vis Appetitiva vel Locomotiva; quæ sanè omnia non minus
 brutis quàm hominibus sunt communia & propria, lib. 3. de
 An. cap. 3. quarum applicationem vide l. 1. Nicom. cap. 12.

XXXIII.

XXXIII.

In his ergo beatitudo non poterit esse sita, alioquin enim sequeretur, etiam brutis illam esse tribuendam, quo ipso verò contradiceretur naturæ ipsius, & Philosopho, l. i. Nicom. c. 9. expressè dicenti: *Jure nec bovem nec equum nec aliud animal ullum, beatum dici posse, quia nullum horum actionis virtuosæ particeps esse possit; eam enim ex optimo, purissimòq; loquendi usu soli homini competere*, ait Scalig. Exer. 250. dist. 5. *cui soli benè vivere & benè agere datum est.* lib. i. Mag. Moral. cap. 4.

XXXIV.

Sequitur ergo, hîc tantum sermonem esse *de Anima rationali*, soli homini competente, & de ejusdem operationibus. Hanc rursus *duplicat* Philosophus; *vel enim illa ex seipsa rationem & intelligentiam habet* l. i. Nicom. c. 6. & l. i. Mag. Mor. c. 35. & dicitur *MENS*, quæ pars potentia, scilicet, moralis est præstantissima, unde dicitur animi instrumentum, ut manus corporis, lib. Problem. Sect. 30. probl. 5. quod semper optimum sibi conveniens eligit, lib. 9. Nicom. c. 8. & ejus *ἐνέργεια* dicitur *θεωρία* vel contemplatio: *vel ex seipsa quidem rationem non habet, illi tamen potest morem gerere*, lib. i. Nicom. cap. 6. & dicitur *APPETITUS*, qui quidem per se irrationalis & bestiis quoque communis, lib. i. Mag. Moral. cap. 18. ortum enim trahit non nisi ex sensu, lib. i. de Plantis, cap. i. & brutis convenit, l. de & l. i. Metaph. c. i. in homine tamen eatenus dicitur rationalis, quatenus rationis imperium admittit, & rationi rectè suadenti obtemperat; & ejus operatio vel *ἐνέργεια* dicitur *πρᾶξις* vel actio: Unde etiam beatitudo in *θεωρητικὴν* & *πρακτικὴν* dispescitur, lib. 10. Nicom. c. 7.

XXXV.

Hæc duo, quia sola sunt principia actionum humanarum, excluso sensu, qui bestiis & plantis convenit, lib. 6. Nicom. c. 2. l. i. de Plant. cap. i. quæ aliàs dicerentur propriè agere aliquid; actio verò debet promanare ex electione, cui conjuncta est
ratio &

ratio & voluntas: bestia autem, quum his destituantur, dicuntur tantum κινεῖσθαι moveri, & ὀρεῖσθαι καὶ φέρεσθαι seu impetu quodam naturali ferri ad aliquid; & sensus monstrat tantum πρὸς, non autem πρὸς, quod Mens demum facultate sua perficit. Utriusque igitur partis, & Mentis & Appetitus operatio intelligitur.

XXXVI.

II. *Differentia* est, quod Philosophus in citata definitione ait: *Esse operationem animæ rationalis καὶ ἀρετὴν ἢ τὴν ἀρετὴν καὶ τελειοτάτην*; ubi breviter mensura actionum exprimitur, & συνεκδοχικῶς de συνόδῳ καὶ συλλογῇ omnium virtutum intelligendum hoc esse, docet Philosophus, l. i. Nic. c. 7. dicens: Una hirundo non facit ver, nec dies unus. Virtutes enim, licet naturæ sint & videantur diversissimæ; usu tamen sunt conjunctissimæ; Atque ita virtutes omnes conjunctæ media Summi Boni dici merentur.

XXXVII.

Quidam per virtutem hanc optimam & perfectissimam arbitrantur Aristotelem respexisse ad *Prudentiam*, dictam Menandro ob id ἀγαθὸν μέγιστον: Pythagoræis, Matrem omnium virtutum: Piccolomineo grad. 5. cap. 4. Saluberrimam, ad vitam beatam nos perducens; tutissimam, medium in via virtutis Regia præscribens; Potentissimam, quæ homo se vincat; Regiam, quæ internum hominem quasi parvum mundum regiæ suæ formam componat, &c. Unde & Philosophus illam *formam* reliquarum virtutum omnium ponit, lib. i. Mag. Moral. c. ult. & l. 6. Nicom. cap. 5. Quidam *Sapientiam*, quæ mentem perficiat, & cui reliquæ virtutes sint ancillæ, l. 2. Meta. c. 2. Quidam verò *Justitiam*, virtutum omnium dominam & Reginam, Cic. l. 3. Offic. & Scal. exer. 507. Sect. 3. causam & scientiam, lib. 3. de legibus, excellentissimam, lib. i. de Nat. Deor. perfectissimam, & omnes virtutes in se continentem, lib. 5. Nicom. c. i.

XXXIIX.

Nos verò à Philosopho notari censemus non unam quandam virtutem, ejusque operationem; sed omnes in summo gradu

C

gradu

gradu constitutas. Extra concursum enim omnium virtutum nemo beatus verè dici meretur. Quà ratione & Justitiam Universalem hïc intelligere potuisse Philosophum, sanè non inficiamur, quippe in qua, uti dictum, concursus omnium aliarum virtutum iustituatur, l. 5. Nicom. c. 3. & l. 5. Eudem. cap. 1.

XXXIX.

III. *Differentia* est, quando Philosophus ait; operationem illam consistere *ἐν βίῳ τελείῳ*: quo ipso *duplicem* videtur exigere *perfectiōnem*; 1. *ætatis*, 2. *durationis*. Illà indicat: Summum Bonum competere tantùm hominibus perfectioris ætatis, non verò etiam pueris & infantibus, imperfectam quasi vitam agentibus, lib. 1. Nic. cap. 9. carent enim sufficienterationis usu, minusque confirmatum ac rectum illis adhuc est iudicium, ut minus sensibus iudicare possint, quàm senes, lib. 7. Phisic. c. 3. bonumque à malo discernere. Unde etiam puer quavis bestia intractabilior. introducitur. à Platone.

XL.

Ab idoneo verò auditore ut Ethices, sic ejus objecti summi boni, tria urget Philosophus, 1. Iudicium, usu & experiētiā informatum. 2. talem animum, qui illud ipsum in usum transferre velit & possit. 3. Ut afferat animum affectionibus pravis liberum, ut expulso vitio virtutibus pateat aditus, quod fit, quando per præcepta data affectuum impetus coercentur & refrenantur. His omnibus verò pueri quum omninò careant & destituti sint, hinc fit, ut beatitudinis in teneris suis annis compotes reddi nequeant.

XLI.

Porrò beatitudo est perfecta; ad hanc autem requiritur etiam perfecta vita & virtus l. 2. Eud. c. 1. & l. 1. Mag. Moral. c. 4. ideò ipso actu ipsis beatitudo illa civilis attribui non poterit; sed tribuimus illam duntaxat vitæ virili, de quibus Philosophus, lib. 1. Magn. Moral. cap. 4. ait: *ὁ γὰρ ἑστὴν ἡ εὐδαιμονία ἐν παιδί (ὁ γὰρ παῖς εὐδαιμών) ἀλλ' ἐν ἀνδρὶ; ὁ γὰρ τέλειος.*

XLII.

Quo ipso tamen infantes à beatitudine non penitus exclusos.

clusos volumus, sed dicimus & appellamus non minus beatos, quatenus nimirum speramus aliquando tales evasuros, lib. I. Nicom. cap. 10. vel quia in ipsis conspiciuntur manifesta futuræ virtutis signa, vel quia ipsi à claris parentibus sunt oriundi, quorum virtus & nobilitas & ipsos quoddammodo beare possunt.

XLIII.

Hæc, nempe perfectione durationis indicat, beatitudinem illam non alicujus & exigui tantum temporis esse, sed perpetuò durare: Vel, non esse breve & momentaneum quoddam bonum; sed stabile & firmum, longoque tempore durabile, *μακρότερον γὰρ καὶ εὐδαιμόνα μίᾳ ἡμέρᾳ ἢ ποιεῖ ἔδὲ ὀλίγος χρόνος*, lib. I. Nicom. c. 6. Sed constantia requiritur & perseverantia, sed absque *eternitate*, quæ sanè in hominem, quâ talis, non cadit; diuturnitate tamen per totam vitam. Unde Cicero l. 2. de Fin. ait: Neque in aliqua parte, sed perpetuitate temporis vita beata duci solet; neque appellatur omninò vita nisi confecta & absoluta, neque potest quisquam aliàs beatus esse, & aliàs miser. Felix enim in longissimo & perfecto tempore est judicandus, lib. I. Magn. Moral. c. 4.

XLIV.

Ventilatà itaque hæctenus Summi Boni definitione, ad *Causas* ejusdem pedem figimus, consideraturi ejus *causam efficientem, materialem, formalem, & finalem*.

XLV.

Circa *Efficientem*, à qua principium fieri solet motus, l. I. de gener. & corrupt. c. 7. vulgariter adhiberi solet distinctio in *Remotam* & *propinquam*, quam etiam hîc adhibere, non abs re fore arbitror.

XLVI.

Dicimus verò, *causam efficientem Summi Boni remotam & primariam esse ipsissimum Deum*, l. I. Nicom. c. 9. à quo omne bonum & perfectum donum venit, Jac. I. v. 17. & qui fons & largitor est omnis boni. *Propinquam verò & secundariam ipsum hominem*, crebris & virtuosis actionibus illud sibi acquirens.

Habet enim homo illud ceu metam actionibus suis præfixum, quod etiam, modò velit, indefesso virtutis studio & industriâ, id est, doctrinâ & exercitatione, Donalds. l. i. Syn. Eth. c. 3. p. 36. 37. tandem sibi comparare omnimodò posset. Et licet alias appelletur bonum Θεῖον & Θεόδοτον; tamen quia Deus nunquam agit immediatè; ideò vult accedere hominis laborem & industriam. Bona enim quævis largiter Deus dispensat; verùm non otiosis, & in utramvis auram stertentibus: Nam ut Hesiodus l. i. Oper. & dier. p. 20. & 22. ait:

λιμὸς γάρ τοι πάμπαν ἀεργῶ σύμφορος ἀνδρεί.
ἐξ ἔργων ὃ ἄνδρες πολὺμηλσί τ' ἀφνειοίτε.

— — — οὐ πλῆττω δ' ἀρετῇ καὶ κέρως ὀπηδεῖ.

Et notum est dictum Epicharmi:

τῶν πόνων πωλῆσιν ἡμῖν πάντα τὰ γαθὰ εἰ θεοῖ.

XLVII.

Abeant ergo Summum Bonum à *Fortuna* provenire falsissimè clamitantes. *Fortuna* enim teste Philosopho lib. 7. Eud. c. 14. non est causa omnium, quorum existimatur; quorum autem sit, indicatur lib. 1. Rhetor. c. 5. Et lib. d. c. 10. expressè ait: Fieri à fortuna talia, quorum causa indefinita, quæque non gratiâ hujus fiunt, & non semper, nec plerumque nec ordinatè; Et l. 2. Magn. Moral. c. 8. ait: Illam in ejusmodi rebus locum habere, ubi neque mens ulla, neque ratio recta est. Quæ omnia à Summo Bono alienissima esse vel pueris notum est.

XLVIII.

Insuper, quum beatitudo tantùm sit bonum internum, animæ, non corporis potentias concernens; fortuna verò externorum bonorum causa, internorum verò non item, lib. 7. Polit. c. 1. nisi quòd hominum animos tantùm reddat petulantibus, lib. d. c. 15. stolidos l. 1. Eud. c. 14. superbos & inobedientes, l. 4. Polit. c. 11. hinc quâ ratione beatitudo à *Fortuna* provenire possit non video; præsertim quum & ipsa cæca sit, l. Problem. sect. 29. quæst. 8. volubilis, l. 1. Nicom. c. 11. varia, l. 2. Mag. Mor. c. 8. variarumque in Republica mutationum causa, l. 5. Polit. c. 3. & respectu harum confusionum nunquam ferè per prudentiam

tiam

tiam agat, lib. 7. Eud. cap. 14. & arreptâ illâ frustra Magistratus in legibus ferendis infumerent operam, ut nimirum cives secundum eas vitam vitæque actiones instituant, quia per eam neque bene neque malè vivatur, l. 1. Nicom. c. 11. quoniam & ipsa sit injustissima, l. 4. Nicom. c. 2. & 7. Et consequenter Fortunæ nil minus quam beatitudo erit ascribenda, lib. 7. Polit. c. 1.

XLIX.

Soli ergo Deo accepta ferenda; non Fortunæ: Quam tamen hoc ipso non planè exterminatam cupimus; Nam & hæc de numero causarum est, l. 2. Phys. c. 4. hæc indiget vita humana, l. 1. Nicom. c. 11. illius possessio mediocris optima omnium, l. 4. Polit. c. 11. ipsaque multum facit ad vitam beatam, l. 2. Mag. Moral. cap. 8. quin & bonorum externorum, ex parte ad Summum bonum facientium, l. 1. Nicom. c. 9. domina dicitur, lib. 7. Polit. c. 13. Cie. 5. Tuseul. & ad illud se habet ut causa per accidens, Golius l. 1. Eth. c. 9. & hinc infimum tantum inter beatitudinis causas locum promeretur.

L.

Causa *materialis*, quæ dicitur primum subiectum ex quo aliquid fit, l. 1. Phys. cap. 9. vulgò dividitur in materiam *in qua*, & *ex qua*. Hæc est id, ex quo quippiam fit eo pacto ut in fit, lib. 4. Metaph. c. 2. Illa propriè sumitur pro subiecto, ex cuius potentia educuntur quidem accidentia, sed unâ cum ipso essentialiam non constituunt, & dicitur subiectum *inhesionis*, sicuti paries dicitur subiectum albedinis.

LI.

Materia *ex qua* in Summo Bono non datur, quum accidens sit non substantia. Materia verò *in qua* vel subiectum inhesionis omninò datur, ubi tamen beatitudo tantum ratione fundamenti & habitualiter consideratur. Formaliter enim est continuata virtutis actio, quæ procedit quidem ab homine, sed non hæret in homine, actiones enim sunt in perpetuo fluxu, quibus ob id certum subiectum, cui constanter, fixèque inhæreant, non assignandum, uti eruditè differit Excell. Dn. D. Meisnerus, in Dissert. de sum. Bono, c. 1. quæst. 14. p. 159. Estque

hæc materia duplex: Vel enim est *subiectum remotum*, vel *propinquum*: Illud est corpus humanum, ab inhaerente bono, bonum & beatum dictum, quod alias nullius virtutis capax, l. i. Nicom. c. 13. *Propinquum est*, ipsa anima hominis, quæ principalis sedes est virtutum, & extra quam virtutum habitus recipi non potest. Cui verò facultati animæ *ἡρώτως* insit, vide in citata dissert. de S. B. c. 2. quæst. 3. p. 175. seqq.

LII.

Formalem causam Summi Boni, quæ est ratio ejus, quod quid erat esse, l. 2. Phys. c. 3. hæcenus in Genere Summi Boni vidimus, estque *virtuosa actio, vel continuatio quarumlibet virtutum moralium in vita perfecta*. Is enim demùm dicendus beatus, qui facit secundum virtutem quoties opus est, & commodè fieri potest, Barthol. in Enchir. Eth. part. com: cap. 1. Et is felix & perfectus moribus est, qui justè vivere, & benè mori seriò ac semper meditatur, ait Casus, lib. 1. Spec. Mor: cap. 7. pag. 40. qualem hominem fusè describit Philosophus, lib. 1. Nicom. cap. 10.

LIII.

Licet autem Philosophus continuationem *interruptam* actionum virtutis exposcere videatur; tamen respondemus cum Dithmarso l. 1. Sys. Eth. exer. 1. q. 3. Philosophum non intelligere continuationem *numericam*, soli Deo, Angelis & beatis, qui in agendo ob actum simplicissimum deficere nequeunt, propriam; sed *specificam*, i. e. modò homo virtuosus inter ferendum à virtutum tramite non exorbitet in vitiorum semitam, sed perpetuo tenore virtutem colat. Nam & quiescere solet interdum vir bonus, sed non ignaviæ causâ; sed ut eò alacrior ad officium redeat. Barthol. l. d. & otio & quiete ad virtutem comparandam opus esse, testatur Philosophus, l. 7. Polit. c. 9. In medio verò otio constans permanet; & à virtute minimè deflectit. Unde tales homines à Philosopho dicuntur *Quadrati*, quòd nullâ fortunæ vi everti possint, sed sibiipsis semper consent, secum consentiant, & in quamcunque partem volutati, semper constantes appareant. lib. 1. Nic. cap. 10. Et l. d.

Et. l. d. ait: *Virum bonum omnes casus fortuna honestè ferre, & ex
iis, quæ suppetant, semper pulcherrima quæque facere, instructumq;
esse virtutibus non tantùm quovis tempore; sed vitâ absolutâ.*

LIV.

Finis, cujus gratiâ quid fit, l. 2. Phys. c. 3. Summi Boni *nullus
datur*, quia ipsum et est ultimus finis, quo non datur quis su-
perior; illius enim gratiâ expetuntur omnia; sed ipsum pro-
pter nil aliud, l. 1. Nicom. c. 7. secus enim finis summi & ultimi
nomen non mereretur: respectu tamen tantùm habito ad bo-
num politicum; aliàs enim uti thesi 16. dictum, superior datur,
Gloria Dei, ad quam quævis actio nostra est dirigenda.

EV.

Visis ergo Summi Boni causis, ordo flagitat, ut paucis
quoque introspeciamus ipsius *Notas essentielles*, quarum à Phi-
sopho passim in Ethicis recensentur *duodecim*, quas levi tactu
percurramus.

LVI.

i. Dicitur Bonum *ἀκρότατον, καὶ τελειότατον*, l. 1. Nicom. 7. &
l. 1. Magn. Mor. c. 4. & *μέγιστον καὶ ἀριστον*, l. 1. Eud. c. 7. Cujus enim
gratiâ fiunt omnia, & in quo bona terminantur omnia, id ex-
tremum bonum, & finis bonorum est: Sed beatitudinis gratiâ
omnia suscipiuntur & fiunt, in ejus quoque adeptione acti-
ones acquiescunt. Ergo. 2. *Perfectissimum* quoque est. Per-
fectum verò est, cui nil addi, vel demi potest l. 4. Metaph. c. 16.
l. 1. de Cælo, c. 4. lib. 1. Eth. Nic. c. 7. & 8. Quælibet autem virtus
perfecta est, l. 1. Nicom. c. 13. l. 2. c. 6. & l. 4. c. 3. nullum verò per-
fectum sine caret, l. 3. Phys. c. 6. optimus verò finis quid perfe-
ctum est, l. 1. Nicom. c. 5. perfectus autem finis est, quo si potia-
mur, nullâ amplius re ad illum faciente opus est, l. 1. Ma. Mor.
c. 2. Sed in Summo Bono instituitur & terminatur *σύνολος* &
concurfus horum omnium. Necessariò ergo sequitur, illud
esse perfectissimum; aliàs enim sequeretur, illud à virtutibus
illis perfectionem suam mutuari, quod tamen esset contra na-
turam ipsius, est enim *αὐταρκές* l. 1. Nic. c. 5. & nullius rei indi-
gum, in seipso perfectum, l. 7. Nic. c. 14. l. 9. c. 9. & l. 10. c. 6. & l. 1.
Mag.

Mag. Mor. c. 4. & finis perfectus. lib. 1. Nic. c. 5. ut paulò inferius
dicetur.

LVII.

II. δι' αὐτὸ ἀγαπητὸν propter se expetibile, lib. 1. Nic. cap. 3. &
καθ' αὐτὸ διωκτὸν, lib. 1. Nic. c. 5. Necessarium namque omninò
est, ut bona quædam sint πάντη καὶ πάντως ἀρετὰ lib. 1. Mag.
Mor. c. 2. quædam verò κατὰ τὶ tantum & respectu alius; & sic
unum propter se; reliqua verò propter illud appetantur, se-
cus enim progredieretur in infinitum. Quia ergo Summum Bo-
num est perfectissimum omnium bonorum, ideò que non al-
terius, sed sui ipsius gratiâ expetibile, aliàs enim daretur quod-
dam superius & magis appetibilius Summo Bono, quod ab-
surdum.

LVIII.

III. ἐπρακτὸν καὶ κτητὸν ἀνθρώπῳ l. 1. Nic. c. 4. Studio enim &
industriâ hominis potest comparari. Dantur vulgò bona respec-
tu hominis quædam *improportionata*, & ejus captum exce-
dentia, quorum hac in vita particeps fieri nequit; quædam ve-
rò *proportionata*, & ἀντεξέστια, quæ ejus studio ac industriâ
comparari ac possideri possunt, l. 3. Nic. c. 5. ex horum ergo, non
illorum numero est bonum civile; nisi enim hoc adquiri pos-
set, tunc frustrâ quæreretur, frustrâ quoq; ad illud pervenien-
dum præscriberentur media. Sed cadit in hominem, non qui-
dem cæco fortunæ impetu; Nam id, quod maximum & pul-
cerrimum, fortunæ committere valdè pravum est, l. 1. Nic. c. 10;
sed laboribus magnis & indefessâ industriâ, καλὰ γὰρ χαλε-
πά, & μοχθεῖν ἀνάγκη τὸς θελόντας εὐτυχεῖν. Nec obstat, quòd
Philosophus, l. 6. Nicom. c. 13. ait; Nos per Naturam possidere
virtutem, ac naturâ esse temperantes ac fortes. Ibi enim sumit-
tur virtus pro dispositione naturali, quæ est causa virtutis pro-
priè dictæ. Propriissimè autem accipitur pro habitu mentis,
frequenti usu & exercitatione comparato.

LIX.

IV. οἰκείον, proprium. l. 1. Nic. 3. Quilibet suæpius fortunæ
faber, dicimus vulgò. Ita quoque summum bonum à nemine
alio

alio homo expetere necesse habet; sed proprio studio sibi
comparare, comparatoque pro libertate uti frui potest. Eā
verò quæ foris petenda, utut etiā perfecta, jucunda, optabilia
& utilia; minus tamen durabilia esse solent, quum tamen con-
stantia à Summo Bono vel maximè requiratur. 2. dicitur etiam
hominis ἀκείον, quatenus nimirum non in bestias, sed solum
hominem cadere solet, de quo th. 19. egimus.

LX.

V. Δυσταχάτῃον & difficulter mobile. 1. Nic. 3. Inconstantia
folet esse imperfectionis indicium; Hac verò omninò vacat
Summum Bonum, quippe, quod in se & per se perfectissimum,
stabile & minimè mutabile, lib. 1. Nic. c. 11. unde etiam felicem
ex longissimo tempore judicandum censet Philosophus, lib. 1.
Mag. Mor. c. 4. Quò enim quid constantius & firmitus, eò ex-
cellentius solet esse & pretiosius, & contrà. Hinc etiam beatus
Quadratus prædicatur 1. 1. Nic. c. 10. Quadratum enim difficul-
ter movetur; rotundum verò facile nutat. Sic vir beatus nullā
vi fortunæ potest verti, sed semper immobilis & constans per-
sistit. Hinc Seneca ait: Beatum esse in eo concussum, imperterritum,
quem si vis aliqua moveat, nulla perturbet. Nec est, quòd
objicias, felicem non rarò ē throno suo deturbari, & in extre-
mas detrudi miseras: Hæ enim miseriæ Felicem non feriunt,
externam vitam concernunt, animi magnitudinem non attingunt,
quæ nunquam mutatur in deterius, aliàs enim illum non
verè beatum fuisse dicendum esset. Imò tunc maximè felicem
splendescere dicendum, quando ærumnas & tragedias for-
tunæ magno animo perfert, censet Casus, lib. 1. Spec. Mor. c. 7.
pag. 40.

LXI.

VI. Ἀυταρκές & seipso contentum. 1. Nic. 5. Perfecto nihil per-
fectius. Hoc verò est id, extra quòd nihil eorum, quæ ipsius
sunt, possibile est accipere. 1. 2. de cælo, c. 4. & hinc perfectum
dicitur ἀυταρκές & nullius rei indigum. Sed Summum Bonum
etiam secundum suam essentialē & absolutam perfectionem
est τελειότατον; Ergo etiam erit ἀυταρκές αὐτον. Perfectum enim

D

est,

est, quo si potimur, nullâ re indigemus lib. I. Magn. Moral. c. 2.
Ergo quum Summum Bonum tale sit perfectum, necesse est, ut
sit quoque *αὐταρκές*. Hæc duo enim inter se convertuntur, ita
ut perfectus non possit non esse sibi *αὐταρκές* & contra. Hu-
jus, *αὐταρκείας*, naturæ deductionem latiore vide apud Kec-
Kerm. Syst. Eth. l. 2. c. 3. p. 197.

LXII.

VII. *πολύκοινον vel commune*. Non enim certarum est tan-
tùm personarum; sed omnibus adaptabile. Bona enim quò
præstantiora, eò etiam communiora. Unde & pueris & in-
fantibus inesse dicitur, sed in potentia, non actu, in spē non re,
&c. Quòd verò paucissimi illud assequuntur, in causa est Na-
turæ hominum perversitas, cui quidem præclari quidam i-
gniculi & semina virtutum indita sunt, quæ diligenti studio &
assuefactione excitari, amplificari & perfici possunt, actionis
enim repetitione multiplici fabricatur demùm quasi habitus
& perficitur, ait Scal. exer. 307. sect. 4. Sed simul atque editi in
lucem sumus, in omni continuò pravitate, in summa opinio-
num perversitate versamur, ut penè cum lacte nutricis erro-
rem suxisse videamur: quæ perversitas summo virtutis studio
& exercitio corrigenda, & ita successivè abolenda est.

LXIII.

VIII. *κοινωνικὸν seu communicativum sui*: lib. I. Nic. cap. 5. Sol
non sibi lucet, nec aliquibus duntaxat hominibus; sed radios
suos undequaque extendit, omniaque splendore suo perlu-
strat: pari modo Summum Bonum non sibi, sed aliis; non ali-
quibus, sed omnibus bonitatem suam communicat, & quidem
non in paucis rebus bonis, sed accumulât bonis tam internis,
quàm externis, Corpori largiendo constitutionem optimam,
ut præcisâ vitiorum & affectuum pravorum segete pessimâ, o-
perationibus juxta Prudentiæ præscriptum expediendis aptif-
simum, animæque non onus sed honos, non impedimentum,
sed salutare & utile ὄργανον & instrumentum sit & esse possit.
Animo verò insignem conciliat voluptatem, quâ Mens sibi de
statu felici gratulatur; Memoria intuetur factorum rectitudi-
nem,

nem, unde Conscientia bona, dulcis senectæ nutricula, & remedium in adversa fortuna maximum & præsentissimum exoritur. Hinc etiam fit, ut quò quis beator & virtuosior, eò magis optat & studet inservire, & bonitatem suam communicare aliis. Unde eum, qui actionibus liberalibus & bonis non gaudet, nomine boni indignū censet Philosophus, l. i. Nic. c. 9.

LXIV.

IX. *θεϊον vel divinum*. Præmium enim & finem virtutis optimum quoddam & divinum, beatumque esse, testatur Philosophus lib. i. Nic. c. 10. *partim* ratione causæ efficientis; Est enim *θεοδοτον & θεοπεμπτον*; Si enim ait l. d. aliquod aliud est à Diis hominibus exhibitum donum, verissimile est, Felicitatem ab iis quoque exhiberi, quamvis *δι' αρετην & τινα μεθυσιν & ασκησιν*: *partim* ratione effecti, quia homines Deo maximè assimilat, per illud enim homo taliter vivit, ut appareat, aliquid divini in eo esse, l. 10. Nic. c. 7. redditur Deo amicus, l. d. c. 9. Unde etiam virtus dicitur versari circa ardua & difficilia, l. 2. Nic. c. 2. *Kec Ker. l. i. Syst. Eth. c. 3. p. 137.*

LXV.

X. *τιμιον, vel honorabile*. l. i. Magn. Mor. c. 2. & l. i. Nic. c. 12. quo in capite *tria* bonorum genera constituit Philosophus; ut nempe i. sint *bona επ' αρετα, vel laudabilia*, 2. *τιμια, vel honorabilia*, 3. *σδετερα & neutra*, vel quæ neque laudem neque honorem promereantur. Quæritur ergo, quale bonum sit felicitas? *επ' αρετον* esse nequit; Hoc enim laudatur propter aliam aliquam qualitatem, quæ ei adest, vel ad quam dirigitur; nec *σδετερον* vel tantum potentia; Hac enim ratione homo felicitate vel benè vel malè uti posset, in sui vel emolumentum, vel memorabile damnum. Felicitas quoque est operatio non potentia: Ergo erit *τιμιον* & honorabile; Honor enim quid præ laude in se continet excellentius, quia competit tantum rebus divinis & præstantissimis; tale quid autem felicitatem esse, ex thesi præcedente constitit. Laudem verò non excludit; sed quia hæc minorem lucem habere videtur, quàm honor, qui nil aliud, quàm laus intensa, ut ait Casus, lib. i. Spec. Mor. cap. 12.

hinc honori postponitur, habito tamen respectu non ad honorem divinum, in timore & amore consistentem, soli; Deo proprium; sed humanum & civilem, ab applausu populi ob firmitatem virtutis, quæ est in beato, dependentem, qui est præmium virtutis, ut loquitur Casus, l. d. & tribuitur bono perfectissimo: laus verò tantum adhibetur, ut calcar addat rectè facientibus. Videatur Donalds. l. Eth. Syn. c. 5. p. 46. lib. 3. c. 5. p. 208.

LXVI.

XI. *Μὴ βίαιον, non violentum.* l. Nic. 3. Dicitur violentum esse contra naturam, l. Probl. sect. 1. probl. 6. & l. 5. de gen. anim. e. 8. esse acerbum & involuntarium, l. 2. Eud. c. 7. & 8. Kecker. l. i. Syst. Eth. c. 1. p. 98. 99. Clar. Dn. Jac. Mart. l. i. Exerc. Metaph. exer. 5. theor. 4. p. 204. quæ omnia à felicitate sunt alienissima. Ea enim industria humanâ potest comparari, cum voluptate possideri, & optimâ voluntate exerceri. Nec etiam acquiritur per vim, sed per legitima media; non per fraudes, sed per virtutes possidetur; non coactè, sed liberè suaviterque exercetur. Idcirco felicitatem à violento tam ut à causâ, quam effectu oportet esse alienissimam.

LXVII.

XII. *Tandem, Non est Otiosi, nec dormientis, nec calamitosi,* l. i. Nic. c. 3. *Non otiosi.* Otium enim pulvinar Satanae, ex quo nulla non scelera ceu ex Scaturigine promanare solent; hinc dicitur facere petulantes, l. 7. Polit. c. 15. Et Bernardus ait: otiositas mater nugarum, & noverca omnium virtutum, ipsa enim est, quæ virum fortem fortissimè præcipitat in reatum; facit ei suffocare virtutem, & vitam construere ad gehennam. Et Seneca Otium nominat mortem, & vivi hominis sepulturam. Ubi tamen exceptum volumus otium illud, cuius mentionem facit Phil. 1. & Pol. c. 3. quod dicitur *finis negotii* l. 7. Pol. c. 13. vide thesin 53. Nam otium quod industriae & studio maxime contrarium videtur, præcipuè subnecti debet, non quo evanescit virtus, sed recreatur, ait Cassiod. in Epist. *Nec dormientis.* Is enim plantæ vitam vivit, l. i. Eud. cap. 5. lib. 5. de gen. an. cap. 1. & multum

multum præ se fert imperfectionis: dormientis membra tor-
pescunt, l. Probl. sect. II. Probl. 17. & 27. sensibusque is uti nequit,
sed quasi mortis imago stertit, laudabilia actionum privati-
one præventus. Unde somnus dicitur vinculum & immobi-
litas sensuum, l. de Som. & vigil. c. I. & l. 5. de gen. an. e. I. ait, Phil.
somnum vivendi & non vivendi interliminium esse, illumque
qui dormit, neque omnino esse, neque non esse. Sic somnus
nolentes sapius prævenire solet, lib. Probl. sect. 18. probl. I. & 7.
Eatenus ergo homo; quatenus in tanta imperfectione consti-
tutus deprehenditur, summâ felicitate, à quâ talia sunt alienis-
sima, frui nequit. Nec etiam *calamitosi*, quatenus homo con-
sideratur extremè miser; aliàs felix fortunâ premitur quidem,
sed non opprimitur, quin potius ut palma ponderi se exponit,
& ut aurum vel millies coctum, non absumitur, sed melius &
nobilius redditur; Ita vir bonus in mediis spinis semper calce-
atus incedit, nullâque fortunæ vi opprimi & à felicitatis thro-
no deturbari potest.

LXVIII.

Atque hæc sunt Summi Boni requisita propria, ex quibus
facili negotio de Summo Bono judicari poterit, in quam re
illud primario situm sit. In quacunque enim re hæc requisi-
ta omnia non reperiuntur, illa Summi Boni nomine indigna
est, & contra.

LXIX.

Antequam verò hic discursus noster vela contrahat, na-
vemque littori applicet, placet prius percurrere breviter di-
versissimas & iniquissimas quorundam de Summo Bono *senten-
tias*. Extiterè enim olim hac de re tot sententiæ, quot ferè ca-
pita hominum: Nam Varro dicitur 288. numerâsse sui temporis
opiniones. Et quod admirabilius: Unus & idem homo diver-
sis temporibus diversam videtur appetere beatitudinem, licèt
à fine ultimo aberret longissimè.

LXX.

Illis verè ambiguitatibus missis, levi tactu tantum percur-
rere sufficiat classes illas, ad quas commodè omnes ii videntur

referri posse, ad quas etiam retulit Philosophus ipse. I. Classis est ἀπολαυστική voluptuosa, ubi degunt non nisi cum Sardana-
palo Epicuræo Ede, Bibe, Lude crepantes, de quibus Paulus,
I. Cor. 15. v. 33. & Sap. 2. v. 6. 7. 8. 9.

II. χρηματιστική, turpis lucri cupida; ubi resident dies noctes-
que se Mammonis & Plutonis curis macerantes, quorum Sym-
bolum:

O cives, cives, querenda pecunia primum, Virtus post nummos.

III. περακτική & πολιτική, ambitioni dedita, ubi inanis
gloriæ cupidissimi sedes suas fixere, quibus Symbolum:

*Omnia si perdas famam servare memento, Quâ semel amis-
sâ postea nullus eris.*

IV. θεωρητική, iis consecrata, qui quotidianis se debili-
tant contemplationibus, quibus unica cura est; *Aethereâs pri-
mum conscendere domos.*

V. Virtuosa, continens illos, qui solo gaudent virtutis ha-
bitu. Harum classium Patroni quilibet suam pro Summo Bono
habet; num autem veritas correspondeat, jam videbimus, à
Voluptuosis initium facturi.

LXXI.

Quæritur ergo I. *Num Voluptas sit Summum Bonum?*
Definitur ea, quòd sit *motio quædam animi, & constitutio sensibi-
lis & subita in statu nature conveniente, ejus contrarium verò esse
molestiam.* I. I. Rhetor. c. II. In genere notat lætitiâ variâ &
multiplicem; diversitatem jam non videbimus, sed remitti-
mus, brevitatâ gratiâ, Lectorem ad Dissert. de S. B. Clariss. Dn.
D. Meisneri, c. I. q. 4. ubi fusiùs pertractatur, cujus quoque me-
minit Philos. lib. 10. Nic. c. 5. & 6. Hoc saltem reponimus, aliam
dici voluptatem *animi*, aliam *corporis*, l. 3. Nic. c. 10. l. 7. c. ult. *Il-
lam* Eudoxus olim venditabat pro Sommo Bono, lib. 10. Nic.
c. 12. & Magirus in l. 10. Nicom. c. I. pag. 923. quæ quidem senten-
tia non est adeò absurda, & planè damnanda, siquidem sub se
continet gaudium illud, quo homo, *absque dolore*, l. 10. Nic. c. 2.
intus afficitur ob rectè cognita, dicta & facta; sed tantùm cor-
rigenda, ut minus accurata, ut pote quæ non discernit Sum-
mum

num Bonum ab effectu suo, ut habet Kecker. in præc. Eth. p. 22. Est enim voluptas animi effectus Summi Boni, & perfectæ operationis subsequens signum, accidensque inseparabile, sicut corporis venustas est signum sanitatis & ætatis florentis. Imò & perficit ipsam operationem, non quidem ut habitus qui insit; sed ut qui adveniat quidam finis, l. 10. Nic. c. 4. Et sic non est Summum Bonum ipsum, sed tantum ut quiddam suo ordine sequens, D. Pezelius, l. 1. Eth. p. 91.

LXXII.

Quum ergo voluptas animi non potest appellari Summum Bonum; quâ fronte Epicurei voluptati corporis illam nobilissimam sedem deferant, non video, si quidem hæ illis omnibus modis sunt inferiores. *Illarum* enim non datur excessus, quia proveniunt ex actionibus perfectorum habituum; *his* abuti possumus & solemus vel maximè. *Ille* obveniunt ex iis rebus, quæ per se, & suâ naturâ semper sunt jucundæ; *hæ* ex iis, quæ tantum sunt & eveniunt per accidens; *Ille* vacant dolore; *harum* extrema dicto citius luctus occupat, Prov. 14. v. 13, Golius, l. 7. Eth. c. 14. p. 290. 291.

LXXIII.

Per voluptatem corporis autem intelligimus illam, quæ ex cibo, potu, Venere, & aliis rebus provenit, & homini cum bestiis communis est. Hanc Epicurus pro Summo Bono hominis habet & obtrudit, sed quàm iniquissimè, mox erit in propatulo.

LXXIV.

Dicimus verò: Hanc nihil minus esse, quàm Summum Bonum, id quod patescit ex Notis Summi Boni essentialibus, superioribus thesibus expositis. Nam I. Summum Bonum hominem perficit; voluptas magis corrumpit & deteriorem reddit. Est enim juxta Cic. 1. de Leg. *malorum mater, cujus blanditiis corrumpuntur quæ naturâ bona sunt, aufert cor.* Os. 4. v. 11. *Et ejus usu animus luxurigare incipit.* II. Illud est soli homini adultiori proprium; hæc verò etiam in pueros & in bestias cadit, l. 7. Nic. c. 12. l. 10. c. 5. Imò bruta frequentius illâ frui quàm hominè, &

hinc

hinc pecunium potius, quàm humanum bonum dicendum
esse, asserit Donalds. l. i. Syn. Eth. c. p. 24. III. Illud est divinum;
hæc non item, siquidem omnes divinas actiones in homine
impedit, & prudentiæ impedimento est, l. 7. Nic. c. 12. Unde Ca-
sius l. i. Spec. Mor. c. 4. p. 21. illam nominat *escam serpentis, cicutam
virtutis, spumam & sperma Veneris, sentinam & tadam omnis tur-
pitudinis, communemq; cum bestiis quasi pestem.* Est voluptuosus
Deus venter; pulmo templum, aqualiculus altare, coquus sacerdos.
*Eorum tota Caritas in cacabis fervet, tota fides in culinis calet, to-
ta spes in ferculis jacet,* referente ex Tertull. l. contra Psychicos
Clariss. Dn. D. Meisnero, in Dissert. de S. B. c. i. q. 8. p. 99. quæ quî
cum Summo Bono conveniant, nō video. IV. Illud est diutur-
num & stabile, hæc citò transiens. Facile enim casus quis inter-
venire potest, quo voluptas in planctum & lætitia in tristitiam
vertatur. *Extrema enim gaudii occupat luctus,* Prov. 14. v. 13. *Fluit
voluptas, & prima queque evolat, sepiusq; relinquit causas pœniten-
di, quàm recordandi,* ait Cic. l. 2. de Fin. V. Illud est bonum hono-
rabile; hæc non item, quia in ejus Regno non consistit Virtus,
ut ait Cato Major, *regnat læta insania, reddit hominem indig-
num nomine suo, vel uno die usurpata.* Cic. l. 2. de Fin. Unde etiam
talis homo, qui nulli non voluptatum generi indulget, omni-
bus bonis solet esse execrabilis, & nullo honore dignus æsti-
matur, l. 5. Polit. c. 10. VI. Felicitas dicitur rationi amica, hæc
inimica: hinc fit, ut nunquam ex illa de actione aliqua judica-
re possimus, lib. 2. Nic. cap. 9. ea enim naturam nimis corrup-
pit, judicium depravat, omnes animi facultates enervat, &
plerumque sibi habet adjunctam molestiam & laborem. Un-
de Cicero in Cat. Majore: *Impedit consilium voluptas, rationi ini-
mica, & mentis perstringit oculos:* An verò etiam cogat ad pec-
candum homines, affirmativam tenuit Plato; Aristoteli con-
trarium placet, lib. 3. Nic. c. 1. de quo vide Magirum in Eth. Nic.
p. 198. Tandem Summum Bonum est communicativum sui:
Hæc non item; *Ludit enim tantum cum suis, & dum putatur
communicare, certò deprehenditur privare,* & ut verissimè Gre-
gorius inquit, *In voluptatibus pro unica guttula dulcedinis, inveni-*

tur abundantia amaritudinis: Paucitas est mellis, sed quantitas magna fellis: Momentaneum quod delectat; aeternum vero quod cruciat: O miseri, quibus tantillus cibus interitum affert! Est enim juxta Hieron. nil aliud, quam ignis infernalis, cujus flamma superbia, cujus scintille prava colloquia, cujus fumus infamia, cujus cinis immundicia, cujus finis gehenna. Egregium Summum Bonum:

LXXV.

Pessum ergo eat Epicurus cum suo Summo Bono, & sibi soli habeat, Pœnitere cum Demosthene ne tanti emam, quis enim appeteret id, quod sibi inferret exitium præsentissimum? Solidè quoque refutatur à Philosopho, l. 2. Mag. Mor. c. 7. & l. 1. Rhetor. cap. 6.

LXXVI.

Ne verò omnem cum Platonis voluptatem destruxisse, & nomine boni planè indignam proclamasse videamur, dicimus cum Philosopho, lib. 2. Nic. cap. 14. & l. 10. c. 12. voluptatem quoddam Bonum esse, suo genere l. 2. Mag. Mor. c. 7. Sed non nisi apparens, l. 3. Nic. c. 6. & l. 7. c. 13. Intelligimus tamen honestam, lib. 7. Nic. c. 6. l. 10. c. 5. quam cum Donalds. l. 2. Syn. Eth. c. 7. p. 121. definimus, quòd sit ea, quam naturæ necessitati satisfaciens ex recte rationis præscripto corpus percipit. Est itaque voluptas bona non nisi quatenus vel ad corporis sustentationem, vel propagationem sobolis, & quatenus non excedit modum & terminum, quem recta ratio præscribit, & naturæ necessitas postulat, de qua Virgilius in Epigram. quodam:

Vina sitim sedant, liberis Venus alma creandis

Serviat: hos fines transilisse nocet.

Plura qui hac de re expetit, videat Dissert. de S. B. D. Meiffneri, c. 2. art. 2. p. 258. seqq. Magirum in Eth. Nic. p. 663. 290. seq. 700. seq. & 923. seq. & alibi. Kec Ker. lib. 1. Syst. Eth. cap. 2. pag. 136.

LXXVII.

II. Quæritur: Num Summum Bonum in divitiis & opibus sit collocandum? Ita olim censuit Cræsus & cum illo Midas, cui nil exoptabilius erat, quàm si quæcunq; contrectaret, in aurum converterentur, quotandem impetrato, fame excessus, periit miserimè, cujus historiam vel potius fabulam vide l. 1. Pol. c. 9.

E

Hac

Hac siti & hodiè æstuant plurimi, qui etiam modò pecuniam, quæ tamen nil nisi Naturæ stercorea sunt, è visceribus terræ promanantia, (ut scitè Ovidius scribit) lucrentur, vitam profiteri, & illius nullam rationem habere non dubitant. Et ita divitias ceu ultimum finem & Summum Bonum sibi unice præfixum habent. Quàm enormiter verò peccent, & quàm injuriosi in seipfos sint, vel inde linquet, quia eo ipso omnes ferè Summi Boni infringerentur Notæ essentialis, quod jam videbimus.

LXXVIII.

Ut paucis rem expediamus: Divitiæ tantùm pendent ex arbitrio fortunæ, cujus imitantur inconstantiam; obveniunt maximam partem malis & improbis, l. Probl. sect. 29. prob. 8. plerumque per fas & nefas corraduntur, Unde Virgil: *Auri sacrafames quid non Mortalia cogis Pectora*; obveniunt violenter, l. i. Nic. c. 3. hinc violenter & per vim contra fures sunt custodiendæ, Unde Juvenalis, Sat. 14. ait: *Divitias magnâ quidem curâ acquiri; majori autem metu servari*: Insuper & violenter impediuntur à suo fine: Illarum enim finis est, ut utamur illis vel quoad nos, vel quoad alios, vel ut illis nobis, vel aliis indigentibus beneficiamus. Divites verò, quia plerumque sunt tenaces, & difficulter beneficiunt; hinc illæ per violentiam sine suo destituuntur, & ita illis pessimè abutitur. Insuper nec propter se expetuntur, sed vel propter honorem, vel aliud quid, lib. i. Nic. c. 3. & l. 4. c. 7. reddunt animos possidentium contumaces, contumeliosos & superbos, l. 2. Rhet. c. 16. *ledunt conscientiam, sunt materia laborum; periculum possidentium, enervatio virtutum, malus dominus, & proditor servus.* Aug. de verbo Dom. serm. 12. Quæ omnia contra Notas essentialis Summi Boni apertissimè pugnare, & consequenter nil minus esse, quàm Summum Bonum, quis est qui non deprehendit?

LXXIX.

Interim tamen non penitus improbamus divitiarum possessionem, *hæc enim non peccatum est, sed id est peccatum, non distribuere pauperibus*, ait Chryso. Et Seneca ait, epist. 108. *Divitias*

non

non nisi cum honestè administratè sint, bonas esse incipere. Præcipuum enim liberalitatis objectum sunt *χρηματα*, vel divitiæ; quo nomine veniunt omnes res, quarum ad vitæ sustentationem est aliquis usus. His subveniendum est aliis indigentibus, alias, divitiæ frustrantur suo fine, & fiunt malæ. Sunt alias optimum donum, & ad optimum finem destinatæ; quibus etiam Respublica minimè carere potest, lib. I. Polit. c. II. imò necessaria pars civitatis sunt. l. 7. Polit. c. 8. Ultimus tamen hominum finis ideò dici non merentur. *Vera enim divitiæ juxta Bernardum, non sunt opes, sed virtutes, quas secum conscientia portat, ut in perpetuum dives fiat.* Corruit quoque hoc ipso Solonis opinio, qui *divitiarum nullum finem esse* proclamavit, qui ideò refutatur à Philosopho, l. I. Polit. c. 8. & 9.

LXXX.

III. Quæritur: *Num Summum Bonum in honore situm sit?* Respondet Periander *quòd ita*; & cum illo omnes ambitiosi; nos verò *quòd non: Ratio est: Quia respectu Notarum enumeratarum nihil minus esse potest, quàm honor.*

LXXXI.

Honor enim non est bonum hominis *ὀνειρόν*, sed dependet ex arbitrio deferentis, l. I. Nic. c. 5. ideoque est etiam mutabilis, uti voluntas hominum mutabilis & omnium horarum est, & facile amitti potest: *lubrica enim est fortuna scala, & comes Regni semper invidia est*, ait Casus, l. I. Spec. Mor. c. 4. p. 22. expetitur propter virtutem non propter se; unde à Scaligero ex. 317. Sect. 3. definitur *conditio virtutis in persona*, quod innuitur etiam lib. 5. Polit. c. 8. honore possumus abuti, & sæpè homines reddit deteriores, admittit etiam gradus, nec omnis omnibus tribuitur. l. 9. Nic. c. 2. sed pro dignitate, l. 5. Polit. c. 3. nec dignus censendus virtute, l. 4. Nic. c. 7. quum sit ejus tantum præmium, l. 8. Nic. c. 16. hinc & ignavi honori incumbere possunt, l. 2. Polit. c. 7. Unde sequitur honorem non esse Summum Bonum.

LXXXII.

Nec obstat, quòd vulgò dicatur bonum *θεῖον*, quo assimilamur quodammodo Deo; & præmium virtutis. Nam licet

E 2

honor

honor sit virtutis præmium, quod consistit in conciliatione amoris & laudis tam apud honestos, quam adversarios, Keker. lib. i. Syst. Eth. cap. 2. p. 17. non tamen est ipse finis agentium. Multi enim sunt consecuti beatitudinem, qui tamen Iro Corderoque fuere inhonestiores. Honor enim ut umbra tantum homines fugientes sequitur; persequentes verò fugit, & præmium felicitatis est si non dignum; tamen non indecens. Sic quoque non omne per quod Deo assimilamur, est finis boni practici: Per artes verò quoddammodo assimilamur Deo, Ergo. Fit enim hoc tantum formaliter; non autem per honorem externum, quippe in quo beatitudo Dei non consistit, sed per virtutem & bonarum actionum exercitium. Et quia honor est tantum externum quid, internum verò animum non afficit; hinc honoris encomia ad solum corpus, non animum reflectenda sunt, unde etiam dicitur bonorum externorum maximum lib. 4. Nic. c. 7. Summum Bonum verò versatur circa animum. Ergo Summum Bonum appellari nequit. Aliàs verò verum bonum appetere honorem non videtur culpabile, si modo aucupetur pro merito & virtute, quâ se honore dignum putat, & ut est externum signum & testimonium, quò alii illum prosequuntur & ornant propter virtutem, tunc non omnino negligendus est, sed moderatè opera danda, ut probitas nostra aliis elucescat, & virtutes sua consequantur præmia. Ante omnia verò de tribuendo magis, quam accipiendo honore debet esse sollicitus.

LXXXIII.

IV. Quæritur: *An Summum Bonum consistat in contemplatione communis Ideæ omnium bonorum?* Affirmat Plato, & cum eo omnes ejus affectæ. Sed num Summi Boni hæc oblat naturam, jam fiet manifestum.

LXXXIV.

Statuit Plato, ut rerum omnium, sic & bonorum communem quandam ideam dari, ejusq; contemplationem Summum esse Bonum hominis. Quam sententiam in brevitate gratiâ ventilare asse nolumus, sed remittimus Lectorem ad Autores illos, quorum

quorum operâ illa jam dudum concussa jacet; ut Piceol. grad.
9. c. 23. seq. Differt. de S. B. Dn. D. Meisneri, c. 1. q. II. p. 14. seqq. Do-
nalds. l. I. Sya. Eth. c. 2. p. 29. seq. Casum l. I. S. M. c. 4. p. 29. seq. Go-
lium, lib. I. Eth. cap. 6. pag. 22. sequu. præsertim illum refutat
Aristoteles, l. I. Nic. c. 4. vide Magirum in Eth. p. 45. seq.

LXXXV.

Nos quidem respondemus, Theologicè nullam majo-
rem dari felicitatem, quàm *Deum contemplari & videre*, Joh.
17. v. 3. Philosophicè verò loquentes Platoni adstipulari non
possumus, præsertim quum nulla sit talis idea univoca, qualem
Plato constituit, quod ostendit boni varietam, & Scientiarum
diversitas; communis idea verò uni scientiæ tantùm subje-
cta sit, necesse est. Talis ergo nequaquam datur, experimur enim
quodlibet bonum singularem requirere scientiam, eò quòd
sunt in diversis prædicamentis: Ita Deus & Mens sunt in sub-
stantia; Virtus in Qualitate; Aequale in Quantitate; Utile in
Relatione; Vivere, orare in Actione; erudiri, sanari in Passio-
ne, &c. Omnium ergo bonorum non datur idea communis.
Posito verò, detur aliqua communis idea bonorum, in ipsa
tamen Summum Bonum collocare qui posses; Quæritur enim
hîc tale bonum, quod industriâ humanâ comparari potest. Ta-
lis autem idea communis non est, quippe, quæ vix mente po-
test percipi. 2. Quærimus felicitatem practicam; Ideæ verò in
contemplatione tantùm positæ sunt, & ab actionibus remo-
tissima. 3. Et pessimi homines possunt occupati esse circa ide-
am; Tale verò bonum hîc quæritur quod solis bonis est pro-
prium. Unde invictissimè sequi videtur, Ideas Platonicas bono
practico ne ad minimum quidem respondere.

LXXXVI.

Tandem V. quæritur: *An Summum Bonum consistat in Vir-
tutis habitu?* Calculum adponere videtur Zenocum Stoicis vir-
tutem in genere ponens Dion; *prudentiam; Bias Sapientiam;*
Socrates verò *scientiam*. Horum autem *Solum habitum* pro
Summo Bono habent.

LXXXVII.

Sed dicimus; virtutem quidem *fundamentaliter* esse Summum Bonum, quatenus consideratur ut causa proxima, ex qua immediatè provenit. *Formaliter* verò non item, sed habet se tantum ut *medium tendens ad finem* (aliud enim medium tendens ad beatitudinem dari nequit, quam virtus & amicitia) ut habet Kecker. in præcog. Eth. p. 23. Beatitudo enim non in nudo habitu, sed operatione; *ἢ ἐν κτήσει, ἀλλὰ χρήσει τῆς ἀρετῆς* consistit; l. 10. Nic. c. 10. Et licet aliàs virtus sit pretiosior auro, & sola post funera vivat; tamen si illam *in habitu non actu, in quiete non motu, si deniq; in sinu non manu teneas*, certè ut parum prodest aliis ad exemplum; ita sibi deest ad nomen beatitudinis aucupandum, ait Casus, Spec. Mor. l. 1. c. 4. p. 23. Et sanè Summum Bonum est finis postremus, in quo definit & terminatur appetitus & operatio agentis; Sed in solo virtutis habitu non acquiescit Vir bonus; sed eum refert ad actionem; virtutem enim discimus, ut exerceamus; sicut artem, ut secundum eam operemur, ait Kecker. disput. 21. Curs. Philos. q. 1. Unde etiam non sufficit virtutem cognoscere, sed eà utendum; l. 10. Nic. c. 10.

LXXXVIII.

Adde, quòd virtus etiam destituta sit quibusdam Summi Boni notis essentialibus: Potest enim 1. ejus habitus in otioso & dormiente reperiri; l. 1. Nic. 3. quatenus ille habitus perfectus semper manet unus & idem: Neutri tamen horum Summum Bonum assignari potest. 2. Virtutis habitus non expetitur propter se, sed propter laudabiles & jucundos effectus. 3. Habitui virtutis semper potest addi quiddam, quo ipsi fiant illustriores & perfectiores. 4. Virtutes quædam nobis insunt à Natura, quæ aliàs *διανοητικῆς* & intellectuales vocantur, ut sunt naturæ dotes, ingenii acumen, docilitas, bona memoria, usus rerum, &c. sine quibus parum in discendis artibus possumus proficere; moralium verò nulla nobis à Natura inest, sed assuefactione comparantur; l. 2. Nic. c. 1. Vide Magirum, in Eth. Nic. p. 115. seq. Unde sequitur, Virtutis habitum nequaquam esse posse Summum Bonum.

LXXXIX.

LXXXIX.

Refutatis ergo priscorum Philosophorum erroribus, firma & immobilis perstat opinio Aristotelica, *Summum Bonum in operatione anime rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam collocans. Hoc enim illa cynosura est, quae periculosam vitam humanam navigationem in recto cursu dirigit, & quam suis viribus homo naturalis assequi potest.* Donalds. l. i. Syn. Eth. c. 3. p. 33.

XC.

Nullum proinde agnoscimus aliud bonum, & alium finem ultimum nostrarum actionum secundum virtutem institutarum, praeter illum cujus natura cernitur tantum in *bonis internis*, usus verò in *externis*. Etsi enim beatitudo sit bonum *αὐταρκές*; nihilominus tamen requiruntur etiam facultates aliquae, ad ejus *integritatem non essentialiter*; vel requiruntur non *ἁπλῶς* vel *essentialiter*, sed tantum *συνεργῶς & instrumentaliter*, ad ejus *constitutionem & majorem splendorem*, vel prout tantum media facilius operandi & virtutem exercendi existunt. Opus enim est adjumentis quibusdam ab bene vivendum, ait Philosophus, l. 7. Polit. c. 13. & l. 10. Nic. c. 9. Alias verò & vitiosus carceri inclusus felix dici meretur, licet quoad externam felicitatem non sit adeò conspicuus. Unde rectè Casus, l. i. S. M. c. 8. p. 48. ait: *Naturæ error, morbus & deformitas miserum non definiunt. Beati enim à sola virtute; miseri à solo vitio denominantur*, de quibus omnibus vide latius discurrentem. Donalds. l. i. Syn. Eth. c. 4. p. 40. & seqq. Iis verò ademptis, labefactatur felicitas, non tollitur; faciunt enim ad felicitatem non ut actio immanens, ad habentem relata; sed ut transiens, requirens externa bona seu organa, quibus virtutum actiones commodius exerceat, quod uberius deducit Keckér. in præcog. Eth. p. 30.

XCI.

Atque ita bono cum Deo portum attigimus jam dudum exoptatum. Ad calcem examinavimus Summi Boni naturam, causas, notas essentielles, contrarias opiniones, accidentiaq;

ut nihil restare possit, nisi ut addantur propria, & felicitatem
immediatè consequentia, quæ sunt *Bona Conscientia, & Volu-
ptas animi honesta*, quarum tractatione fusiore, ne theses in infi-
nitum crescere videantur, supersedere jam malumus, quam
illam suscipere, præsertim quum supra thesi 71. de illis aliquid
dictum sit. Introspecti ex abundantia poterit Dissert. de S.B.Dn.
D. Meißneri, c. 2. p. 197. seqq. Kec Ker. l. 1. Syst. Eth. c. 2. p. 136. ubi il-
larum tractatio reperitur sufficientissima.

COROLLARIA.

I.

An omnia appetant bonum. Affirm.

II.

*An in hominem mortalem cadere possit Summum
Bonum. Negatur.*

III.

*An unus præ alio sit beator, vel an Summum Bo-
num recipiat magis & minus. Disting.*

IV.

*An Summum Bonum practicum possit amitti. Ne-
gatur.*

V.

An felicias morte finiatur. Disting.

VI.

*An detur Summum malum, Summo Bono opposi-
tum. Disting.*

F I N I S.

✓
00 A 6436

ULB Halle 3
004 931 300

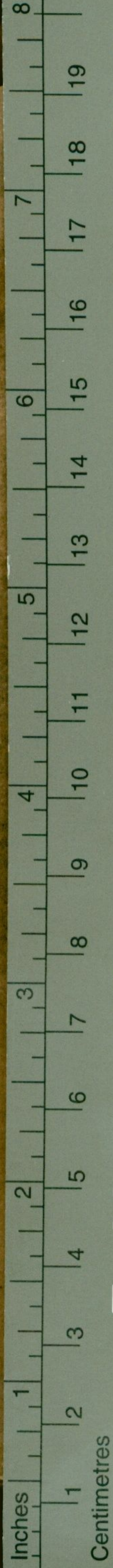

KD 18

B.I.G.

Farbkarte #13

Blue	3/Color	Black
Cyan	White	
Green	Magenta	
Yellow	Red	

O ETHICA
 E
 HOMI=
 NO PRA-
 CO
biciis
 n Fontis uberrimi
 M.
 T
adio
 E KESLERI,
 cultatis Philosophicæ
 rea Adjuncti,
disquisitioni subjecta
 A
 RRIO, TORGENSI
 no Electorali.
poris à 7. matutinis, in Audi-
sophorum.
 BERGÆ
 HELMI FINCELII.
 DC. XXI^{II}.

